

DINAMICA LOCUIRILOR NEO-ENEOLITICE PE VALEA TELEORMANULUI

Radian Romus Andreescu,
Pavel Mirea,
Ștefan Apope

Cercetările de teren tradiționale aveau în primul rând în vedere terasele înalte, aflate în imediata apropiere a surselor de apă. „Terase favorabile locuirii datorită condițiilor prielnice“ a fost multă vreme regula după care erau căutate locațiile așezărilor preistorice în cadrul cercetărilor de teren. Trebuie să recunoaștem că acest fapt este justificat de numeroasele situri descoperite pe terasele ce mărginesc văile râurilor. Mult mai puțin însă au fost cercetate luncile inundabile ale râurilor, o excepție notabilă fiind așezările de tip *tell* plasate în astfel de zone.

O observație importantă pe care ținem să o subliniem, este aceea că tipologia amplasamentului așezărilor, pe terase, pe ostroave, în luncă (Morintz S, 1962) ține cont de actuala configurație a mediului, aceasta fiind în diverse grade diferită de situația de acum câteva milenii (un exemplu edificator este acela al satelor contemporane care au modificat substanțial peisajul).

Cercetările relativ recente întreprinse în jud. Teleorman au reliefat câteva interesante aspecte ale locuirii preistorice. Cel mai important îl considerăm a fi descoperirea unei intense locuiri în lunca inundabilă, exemplu ilustrat prin descoperirile din valea râului Teleorman, în zona Lăceni-Măgura, punctul “Cioroaica” (Fig 1). Aici valea Teleormanului este lată de circa 1 km, fiind mărginită la sud-vest de o terasă înaltă iar la nord-est de o terasă joasă care o desparte de valea Clăniței. Existența unei rețele de canale de desecare a permis identificarea unei așezări Boian, secționată de un astfel de canal.

Acesta a fost punctul de plecare în programul româno-englez de cercetare a locuirii de pe Valea Teleormanului – Southern Romanian Archaeological Project (Bailey D.W, Andreescu R., Mills S., 1998, Bailey D.W, Andreescu R., Mills S., Trick S., 2001). Cercetările de teren au dus la identificarea în zonă a altor situri (Fig. 2). Alături de resturile aparținând culturii Boian, fazele Giulești și Spanțov, locuirea în luncă a continuat pe o perioadă relativ lungă de timp, fiind descoperite urme ale culturii Gumelnița, ale epocii bronzului, civilizației geto-dace, o necropolă din sec IV p. Chr. și urme din sec. VI.

În apropiere de aceste situri, la circa 2 km spre est, pe valea Clăniței se află un alt sit Boian, plasat la câteva sute de metri de așezarea de tip *tell* de la Măgura-Bran (Fig 3).

La circa 6 km spre sud în valea Teleormanului se află așezarea eneolitică de la Vitănești, plasată la baza terasei de nord est (Andreescu R., 1999, p.130) (Fig. 4). Lângă așezare a fost identificată o altă zonă cu urme de locuire numită Vitănești II (Fig 5). La circa 1 km spre sud, în apropierea terasei de sud-vest, au fost descoperite de curând urmele altui sit aparținând culturii Gumelnița. De asemenea în zona Vitănești au mai fost descoperite, în lunca inundabilă, vestigii aparținând culturii Boian și civilizației geto-dace.

Cercetările recente întreprinse la Dulceanca, pe valea Burdei, în zona unde se află o așezare Criș (Dolinescu-Ferche S., 1974), au identificat în lunca inundabilă situri aparținând culturii Gumelnița.

Aceste exemple relevă un aspect extrem de important al societății neolitice, acela al unei intense locuiri în lunca inundabilă, locuire care vine să completeze tradiționala amplasare a așezărilor pe terase. Acest fapt are importante consecințe asupra abordării cercetării. În primul rând dinamica locuirii în epocă este mult mai complexă cu repercusiuni importante asupra aspectului demografic și al societății neo-eneolitice în general.

Alte observații interesante au fost făcute referitoare la specificul locuirii în luncă raportat la factorul timp (Andreescu R. Bailey D.W., 1999). Cercetările din lunca Teleormanului au relevat posibila existență a unor așezări sezoniere, temporale și permanente. Așezările sezoniere se caracterizează prin absența nivelului de locuire și a locuințelor sau al altor amenajări, fiind identificate doar prin material ceramic, așa cum este cazul sitului Teleor 010. În alt caz, Teleor 009, locuirea pare să fi fost mai îndelungată, probabil câteva sezoane, pentru că s-a format un subțire nivel antropoc și au fost identificate și urmele unei locuințe. Așezările permanente au un nivel antropoc mai consistent și resturile unor locuințe. Aceste observații sunt făcute pe valea Teleormanului și reprezintă o caracteristică care poate fi generală sau locală, fapt care va fi verificat prin cercetarea altor zone. De asemenea lucrările agricole au făcut ca starea de conservare a vestigiilor să fie destul de precară.

Cauzele acestor locuiri, luncă-terasă sunt strâns legate în opinia noastră de evoluția mediului și de factori economici.

Cercetările din valea Teleormanului întreprinse în direcția reconstituirii paleomediului ar putea aduce date importante pentru înțelegerea dinamicii locuirii preistorice în zonă. Astăzi, lunca Teleormanului este o întindere plată cu vegetația arsă de soare, prea puțin prielnică locuirii. Din datele preliminare ale cercetărilor a rezultat posibilitatea existenței unui mediu total diferit, în care o serie de canale șerpuiau printre un fel de insule cu multă vegetație, întreaga zonă fiind bogată în resurse naturale. În aceste condiții este explicabilă existența unei locuirii intense în zonă, locuire care exploata resursele naturale. O posibilă ipoteză are în vedere existența unor locuiri diverse, de la cele permanente la cele sezoniere, acestea din urmă gravitând în jurul celor dintâi, în funcție de oportunitățile economice ale momentului. De altfel o interesantă paralelă etnografică am putut-o înregistra chiar în timpul cercetărilor când, în fiecare vară, în zonă apăreau construcții sezoniere pentru creșterea animalelor.

Un rol esențial în această reconstrucție îl are istoria naturală a râului Teleorman. (Howard J.A., and Macklin G.M., 2001). Perioadele de creștere a nivelului apelor, datorate probabil unor fluctuații climaterice, urmate de inundații au avut o influență directă asupra dinamicii locuirii în vale, în sensul abandonului și reocupării amplasamentelor. Perioadele de creștere a nivelului apelor aducea cu sine abandonarea locuirii, pentru că în perioadele mai uscate, asociate cu scăderea nivelului apelor, zonele să fie din nou ocupate. Aceste fenomene par a fi surprinse la Lăceni pe o perioadă care acoperă câteva milenii, din mil. V a. Chr. până în mil. I a. Chr.

O situație interesantă întâlnim și la Vitănești unde cercetările au relevat o primă locuire aflată la baza tell-ului, urmată de o perioadă de abandon, după care așezarea este ocupată din nou. Vitănești II pare să fi fost abandonată și ea din cauza unor inundații.

Pentru a completa tabloul locuirii neolitice în zonă de curând au fost descoperite situri aparținând culturilor Criș și Dudești, aflate aproximativ la jumătatea distanței dintre Lăceni-Măgura și Vitănești. Cele doua așezări care se suprapun parțial, sunt plasate pe terasa joasă a Teleormanului, terminată într-o zonă de mlăștinoasă, înconjurată de lacuri (amenajări moderne).

Alte așezări din neoliticul timpuriu au mai fost descoperite la Dulceanca, pe terasa joasă a râului Burdea, Poroschia, terasa înaltă a râului Vedea, Plopii Slăvitești, pe terasa înaltă a Oltului, Siliștea-Purani, pe terasa joasă a râului Vâjiștea. Cultura Boian este atestată de o așezare pe terasa înaltă a râului Vedea (Mitrea B., Preda C, 1959, p. 175-176).

Deși tentantă, ipoteza unei locuri pe terase în neoliticul timpuriu și apoi a deplasării acestora în lunca inundabilă în neoliticul mijlociu și eneolitic, este prea puțin susținută datorită lipsei cercetărilor.

Să notăm deci că, după datele de care dispunem în prezent, cel puțin începând cu civilizația Boian, locuirea începe să coboare în lunca inundabilă, acest fenomen culminând cu apariția așezărilor de tip *tell*. Având probabil inițial rațiuni economice, locuirea mai mult temporară din luncă, tinde să se permanentizeze în special în cadrul civilizației gumelnițene. Pentru perioada Boian și cel puțin începutul civilizației Gumelnița se pare că a existat o perioadă de instabilitate a activității aluviale, fapt reflectat de abandonarea și reocuparea unor amplasamente.

După această perioadă, fenomenul locuirii în luncă pare a lua o mare amploare fapt ilustrat de mulțimea așezărilor de tip *tell* descoperite în valea Teleormanului.

Ca amplasament să notăm că o regulă des întâlnită este plasarea lor în lunca râurilor, în apropierea terasei, fiind într-un fel protejate de aceasta. În unele cazuri așezările sunt plasate pe prelungiri ale teraselor. Un caz special îl reprezintă *tell*-urile aflate pe terasă, la oarecare distanță de valea râului dar plasate în mici văi ale unor cursuri de apă, astăzi dispărute. Aceste așezări sunt foarte importante pentru că ele demonstrează că dinamica locuirii gumelnițene era mult mai complexă, cu situri plasate între văile principalelor cursuri de apă (considerate azi), cu importante consecințe demografice.

În încheiere atragem atenția asupra faptului că acest gen de cercetare necesită o perioadă de timp îndelungată pentru o contura ipoteze veridice. De asemenea situația întâlnită în valea Teleormanului trebuie privită obiectiv, în sensul că ea poate fi valabilă și pentru alte zone, dar în același timp poate reprezenta o particularitate locală. Aceste fapte trebuiesc verificate prin cercetări de durată întreprinse în diverse arii ale civilizațiilor neolitice.

Bibliografie

- Andreescu R. *Vitănești, com. Purani, Cronica cercetărilor Arheologice din România. Campania 1998*, București, p. 130.
- Andreescu R., Bailey D. *Considerații preliminare privind locuirea neo-eneolitică pe valea Teleormanului, Civilizația Boian pe teritoriul României*, Călărași, 1999, p. 11-14.
- Bailey D.W., Andreescu R., and Mills S. (edt) *SouthernRomanian Archaeological Project: Preliminary Report 1998*. *Cardiff Studies in Archaeology*, Cardiff, 1999.
- Bailey D.W., Andreescu R., Mills S., Trick S (edt) *SouthernRomanian Archaeological Project: Second Preliminary Report*. *Cardiff Studies in Archaeology*, Cardiff, 2001.
- Bucur M., Preda C. *Săpăturile de salvare de la Alexandria, Materiale*, V, 1959, București, p. 175-176
- Dolinescu-Ferche S. *Așezări din sec. III-VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București, 1974.
- Howard A.J., Macklin M.G. *Geomorphological development and archaeological potential oh the Teleorman Valley: report of the 2000 season*, *Southern Romanian Archaeological Project, Second Preliminary Report*, *Cardiff Studies in Archaeology*, Cardiff, 2001, p.19-27.
- Morintz S. *Tipuri de așezări și și sisteme de fortificație și împrejmuire în cultura Gumelnița*, SCIV, 2, 1962, p. 273-284.

Fig1. Valea Teleormanului, Lăceni-Măgura. Punctul “Cioroaica”

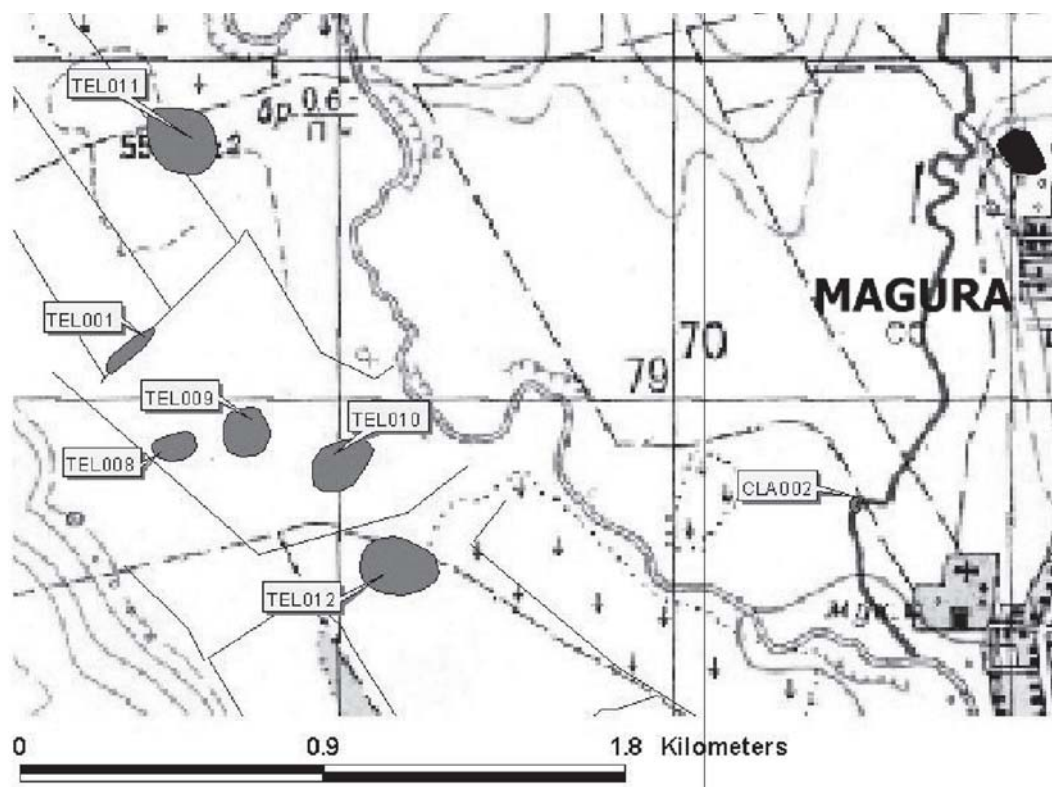

Fig. 2. Amplasamenul siturilor în Valea Teleormanului și Valea Clăniței (St. Mills).

Fig. 3. Așezare Boian pe Valea Clăniței. În plan secund tell-ul de la Măgura-Bran.

Fig. 4. Vitănești-tell. Vedere dinspre sud-vest.

Fig. 5. Vitănești II. Vedere dinspre nord.